

Лапкін Андрій Васильович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

**ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Сучасна соціально-політична ситуація в Україні, що характеризується тимчасовою окупацією частини території держави та проведенням Антитерористичної операції зумовлює актуальність дослідження системи військової юстиції, що має

особливу предметну юрисдикцію – військову сферу, і наділяється широкою автономією від інших судових та правоохоронних органів. Одним з основних елементів цієї системи є військові суди, проблеми і перспективи відновлення яких є предметом нашого розгляду.

На думку фахівців, проблемами у военній сфері залишаються: 1) недосконалість підходів до формування державної політики та правового регулювання відносин при забезпеченні законності та правопорядку; 2) наявність системних проблем у забезпеченні належного рівня правопорядку та дисципліни серед військовослужбовців в районах проведення антитерористичної операції; 3) відсутність скоординованих дій правоохоронних органів при здійсненні повноважень через їх вузьку спеціалізацію, розпорошення функцій досудового розслідування військових злочинів, оперативно-розшукової діяльності, забезпечення представництва інтересів у судах, протидії корупції та забезпечення нагляду (контролю); 4) відсутність ефективної системи управління військовими правоохоронними органами як цілісною функціональною системою, здатною забезпечити законність у військових формуваннях та оборонній сфері; 5) недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу [1]. Вказані проблеми можуть бути розв'язані за допомогою інституціонального оформлення системи військової юстиції – тобто об'єднаної субординаційними і координаційними зв'язками судових органів і органів правопорядку, предметною сферою компетенції яких є правовідносини, що виникають відносно організації і функціонування органів державного управління військовим і військово-технічним будівництвом, оборонно-промислового і наукового комплексів держави, військових формувань та органів, призначених для виконання завдань забезпечення національної безпеки і оборони военними методами і засобами.

На сьогодні в Україні зроблено значні кроки на шляху до створення такої системи. Показовим у цьому відношенні можна вважати приклад військової прокуратури, які після реорганізації у «цивільні» прокуратури з нагляду за додержанням законів у военній сфері у 2012 р. були відновлені після загострення воєнно-політичної ситуації у країні. Це було оформлено у виді Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур від 14.08.2014. Згодом положення щодо військових прокуратур було закріплено у новому Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014. Вони утворюють самостійну підсистему органів прокуратури: на місцевому рівні діють військові прокуратури гарнізонів, на регіональному – військові прокуратури регіонів, а вищу ланку цих прокуратур утворює Головна військова прокуратура, яка діє на правах самостійного структурного підрозділу Генеральної прокуратури України й очолюється заступником Генерального прокурора – Головним військовим прокурором. Військові прокуратури забезпечують реалізацію функцій органів прокуратури (організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, підтримання публічного обвинувачення, представництво інтересів держави в суді) у справах про військові злочини та щодо інших питань, які виникають у сфері військових правовідносин [2, с. 58].

Також очікується реформування Військової служби правопорядку Міністерства оборони у Військову поліцію. Так, в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України"» було передбачено, що Військова поліція буде структурою, яка здійснюватиме досудове розслідування злочинів, вчинених військовослужбовцями Збройних Сил України проти встановленого порядку несення військової служби, та проводитиме оперативно-розшукову діяльність. Організаційно

структура Військової поліції буде оптимізована відповідно до нової структури Збройних Сил України.

Логічним завершенням побудови спеціалізованої системи військової юстиції вбачається впровадження військових судів. Звертаючись до історії питання, зазначимо, що до набрання чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 р. в Україні діяли також військові суди гарнізонів (на правах місцевих судів), військові апеляційні суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських Сил України (на правах апеляційних) та Військова судова колегія (у складі Верховного Суду України). Військові суди належали до загальних судів і здійснювали правосуддя у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону. Зокрема, їм були підсудні справи про злочини та адміністративні корупційні правопорушення військовослужбовців, а також деякі цивільні справи за їх участю. Судді цих судів перебували на військовій службі у Збройних Силах України та мали офіцерські звання. Проте з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 р. військові суди були ліквідовані.

Військові суди, на думку фахівців, мали суттєві переваги порівняно з «територіальними» судами, оскільки враховували специфіку військової сфери. Ця сфера має низку особливостей, що стосуються застосування військової тактики, оперативної майстерності і військової стратегії. Вона регламентується спеціальними відомчими нормативними актами, більшою частиною таємними або для службового користування, робота з якими потребує відповідного рівня допуску до державної таємниці [3, с. 3-4]. Крім того, ці суди забезпечували доступність військовослужбовців до правосуддя й необхідну оперативність розгляду справ, оскільки підсудність справ у місцевих судах за територіальним принципом не може бути такою дієвою, як у військових судах, територіальна підсудність яких нерозривно пов'язана із структурою військових формувань. Мережа військових судів максимально враховувала специфіку розташування військових об'єктів, оскільки вони діяли на рівні військових гарнізонів.

Таким чином, доводиться констатувати, що з ліквідацією військових судів особовий склад Збройних Сил України, Державної прикордонної служби, Служби безпеки України та інших воєнізованих формувань було позбавлено належного судового захисту, що протирічить не лише Конституції України, а й міжнародним стандартам, додержуватись яких зобов'язалась наша держава. У зв'язку з цим дедалі поширенішими є пропозиції щодо запровадження військових судів у судову систему, задля чого фахівці вважають першочерговим завданням прийняття закону щодо створення військових судів.

Пропозиції щодо створення військових судів висловлюються й на рівні законодавчих ініціатив. На сьогодні це законопроекти «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів)» (№1896), а також «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо утворення військових судів та окремих організаційних питань)» (№ 2557). Однак досі жодний законопроект у цій сфері не знайшов підтримки законодавця.

На наш погляд, відновлення військових судів є об'єктивно необхідним. Їх наявність зможе вирішити проблеми, пов'язані із визначенням територіальної підсудності на непідконтрольних державі територіях (там, де тимчасово не діють територіальні суди, правосуддя можуть здійснювати військові), а також здійснення правосуддя у різноманітних військових формуваннях, в т. ч. за місцем їх дислокації. Також вони сприятимуть врахуванню при здійсненні правосуддя особливостей військової сфери, статусу військовослужбовців, діяльності військової прокуратури та інших органів військової юстиції.

Разом з тим, необхідно враховувати той факт, що ефективне функціонування військових судів можливе лише за умови розв'язання низки проблем: (1) створення мережі цих судів з урахуванням дислокації об'єктів військової сфери (підлягає вирішенню, на якому рівні будуть створюватися ці суди: військових гарнізонів чи інших військових об'єктів); (2) визначення предметної юрисдикції цих судів, яка має бути розмежована з компетенцією інших судів (чи будуть відноситися до неї лише справи про військові злочини, чи й інші справи у військовій сфері); (3) визначення місця цих судів у судовій системі з урахуванням принципу інстанційності (чи будуть військові суди діяти лише на рівні судів першої інстанції, чи включатимуть відносно відокремлену підсистему судових органів різних інстанцій); (4) забезпечення належної кваліфікації суддів цих судів (шляхом встановлення підвищених вимог до них задля компетентного розгляду й вирішення відповідних справ, які повинні включати як особистий практичний досвід проходження військової служби, так і ґрунтовні знання у галузі військової справи); (5) забезпечення незалежності цих суддів і їхніх суддів від суб'єктів військового командування тощо.

Очевидно, що передумовою розв'язання цих та інших проблем є наявність політичної волі щодо створення військових судів, однак в цілому вони окреслюють перспективи подальших наукових розвідок у цій сфері.

Використані матеріали:

1. Блистів Т. Для чого потрібна військова юстиція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/283226>
2. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар / А. В. Лапкін. – Х. : Право, 2015. – 680 с.
3. Оверчук С. В. Військові суди – необхідна складова військової юстиції в Україні / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15osvyvu.pdf>.
4. Рекомендації «круглого столу»: «Військове правосуддя в Україні: актуальні проблеми організації та здійснення» від 6 червня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://goo.gl/k4nsBk>.

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра правосуддя

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної наукової конференції

26-27 жовтня 2017 року
м. Чернівці

Чернівці
Технодрук

2017

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43
С91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Татулич Ірина Юрійвна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, (відповідальний секретар).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні :

С91 Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.). – Чернівці : Технодрук, 2017. – 332 с.
ISBN 978-617-7096-97-8

До збірника увійшли матеріали Міжнародної наукової конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.).

Роботи опубліковано в авторській редакції. Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43

ЗМІСТ

Секція 1.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ ТА СТАТУСУ СУДДІВ. ВЕРХОВНИЙ СУД: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОВВЕДЕНЬ

<i>Бережнюк В. М.</i> Оціночні поняття у суддівській діяльності: функціональне призначення та специфіка використання.....	8
<i>Бутирський А. А.</i> Конкурс до Верховного Суду: проблеми теорії та практики.....	10
<i>Головко Л. О.</i> Чинники ефективності судової системи.....	13
<i>Дашковська О. Р.</i> Судова практика як джерело права.....	15
<i>Зуєва Л. Є.</i> Суддівська освіта як основа та запорука успішного здійснення судової реформи в Україні.....	18
<i>Коцкулич В. В.</i> До питання про незалежність суддів: національний та міжнародний аспект.....	21
<i>Крючко Н. І.</i> Ознаки судової влади: проблематика дослідження.....	23
<i>Лакатош Н. Й., Бисага Ю. М.</i> Поняття «гуманітарної компетентності» ювенальних суддів.....	26
<i>Лапкін А. В.</i> Відновлення військових судів в Україні: проблеми і перспективи.....	28
<i>Москвич Л. М.</i> Трансформація суду в умовах перехідного періоду.....	31
<i>Пацурківський П. С., Гаврилюк Р. О.</i> Реформування юридичної освіти як умова здійснення судової реформи в Україні.....	34
<i>Петренко П. Д.</i> Особливості взаємодії судової і виконавчої влади в умовах судової реформи.....	37
<i>Пономарьова Г. П.</i> Принцип виборності: окремі аспекти застосування.....	39
<i>Селіванов А. О.</i> Судова влада має пройти реформу поновлення свого авторитету і довіри.....	43
<i>Семенко О. В.</i> Визначальні напрямки судової реформи в Україні.....	46
<i>Сердюк В. В.</i> Вищий антикорупційний суд: потреба чи тягар судової системи.....	49
<i>Федіна А. В.</i> Особливості запровадження психологічного обстеження кандидата на посаду судді.....	56
<i>Фідря Ю. О.</i> Нормативно-правове регулювання інституту дисциплінарного стягнення стосовно судді в Україні.....	58
<i>Хохуляк В. В.</i> Стандарти професійної поведінки судді Верховного Суду України в світлі судової реформи.....	60
<i>Чебан В. М.</i> Конфлікт інтересів у діяльності судді.....	62
<i>Черновський О. К.</i> Соціально-психологічні аспекти судової діяльності.....	67
<i>Щербанюк О. В.</i> Реформування Конституційного Суду України: крок вперед чи два назад?.....	69
<i>Юревич І. В.</i> Щодо принципів процедури формування суддівського корпусу.....	72

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні

Матеріали Міжнародної наукової конференції

26-27 жовтня 2017 року
м. Чернівці

Контакти:

Кафедра правосуддя
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Адреса: 58000, м. Чернівці, вул. Університетська, 19
Тел. +38 (0372) 58-47-56
Електронна адреса: justicelawdep@chnu.edu.ua

Дякуємо за допомогу у підготовці конференції:

Ректорату Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (ректор – проф. Мельничук Степан Васильович)

Деканату юридичного факультету Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (декан – проф. Пацурківський Петро Станіславович)

Підписано до друку 20.10.2017. Папір офсетний. Формат 60x84/8
Ум. друк. арк. 38,59. Вид. № 17-20. Зам. №87. Тираж 130 прим.

Видавець: ПБКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544